

שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן שצה

①

שנית להרה"ק זצוקללה"ה הנ"ל.
ב"ה יום ה' לך שנת תרס"ד לפ"ק.

(א) תשואות חן חן לכבוד תורתו שפלפל בקצת דבריי. והנה פתח דבריו יאיר דיש לתמוה טובא. דשם בתוספתא דבראשונה היו אומרים אין שותין מי זבלים כו' עד שבא ר' עקיבא ולימד דשותין. וכי הראשונים היו אוסרין רפואה במועד למגזר אטו שחיקת סמנים שהוא עצמו מותר עד כאן לשונו:

(ב) והנה זה אינו קושיא כל כך. דמצינו כהאי גוונא בטבילת כלים בשבת שמא יעבירונו כו' וגזרו נמי ביום טוב אף דהעברה עצמה מותר ביום טוב גזרו בה אטו שבת. הכא נמי אף דשחיקת סמנים מותר במועד. מכל מקום גזרו בה אטו שבת וכן כתבו תוספות בבא מציעא (דף צ' ע"א) בהא דמסתפק בגמרא אם גזרו שבות אמירה לגוי באיסור לאו. וכתבו תוספות אף דבחולו של מועד אסור אמירה לנכרי. שבת ויום טוב חדא מילתא הוא. וגזרו בה אטו שבת. הנה דאף בחול המועד גזרו אטו שבת:

(ג) אך כך יש להקשות. אף דחכמים עשאו רפואה שבות. והלא אף מלאכה גמורה מותר בחול המועד לצורך המועד כל שאינו מלאכת אומן ואינו דומה לטבילת כלים. שחכמים עשאו לטבילת כלים שבות ואסור כיון שנטמא מערב יום טוב והוי מכשירין שאפשר לעשות מערב יום טוב. ובנטמא ביום טוב באמת מותר לטבול ביום טוב דלא עדיפא ממלאכה גמורה הכי נמי ברפואה לא עדיפא ממלאכה גמורה שמותר במועד לצורך המועד. והגם שמצינו במשקין שזבו שאסור ביום טוב שאף שאין בסחיטה ביום טוב איסור תורה. וכתב הפר"ח [סי' תצ"ה סק"ב] שגזרו בה אטו שבת אף דמלאכה גמורה הותרה ביום טוב לצורך שתי'. וכל שכן זה ששוחה עכשיו. לא קשיא דאיסור משקין שזבו לא עשאו חכמים כמלאכה מדרבנן. דבאכילה לא שייך מלאכה. וגדולה מזה בתשו' רא"ש [כלל כ"ב ט"ז] ובשלחן ערוך סימן ש"ט סעיף ט"ז דבמים שיש בו תולעים מותר לשתות על ידי סינון. ואינו דומה לבורר דלא שייך בורר אלא במתקן הענין קודם אכילה ושת' שיהי' ראוי שזה דרך מלאכה. אבל אם בשעת שתי' כו' אין זה מעין מלאכה. כל שכן שלא שייך לאסור פירות הנושרין מעין מלאכה רק עשאוהו כמו מאכל אסור. וזה שייך לאסור גם ביום טוב:

(ד) אך לפי זה נוכל ליישב גם ברפואה בחול המועד. לפי מה שכתב הרמב"ם פרק כ"א מהלכות שבת הלכה כ' תחילת דיני רפואה וזה לשונו לפיכך אסור לבריא להתרפאות בשבת גזירה שמא ישחוק סמנים. ולשון להתרפאות הוא מבנין [התפעל] (נפעל) אפילו אינו הוא העושה גם כן יש בו הגזירה שמא ישחוק סמנים שריפאו אותם בהם. [וכן לשון להתרפאות בגמרא. מום שיכול להתרפאות. ר' יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות] ואיסור רפואה בין במרפא אחרים כהא דאסור לדחוק כריסו של תינוק שמא ישקהו סמנים המשלשלים. בין במתרפא. והמתרפא מנכרי לא חשיב שבות דשבות. רק שבות עצמו. אך שהוא שבות דלית בי' מעשה. ומותר במקום חולי ובחי' הארכתי בדברי רמב"ם אלו מאוד והוכחתי שכן דעת שאר מפרשים גם כן, [עי' אג"ט מל' טוחן ס"ק ל"ח, כ' כ"ז]:

(ה) והנה איסור זה דמתרפא אינו איסור מעין מלאכה דלא תעשה מלאכה כתיב והכא אינו עושה. וגם לא מעין איסור שבחוץ שלא יחשב שובת. דכיון שאינו פועל אלא נפעל לא נתבטל שביתתו מכח זה. שהרי כתבו תוספות שבת (דף י"ח ע"א) דיבור המתחיל ולבית שמאי שאין איסור שביתת כלים לבית שמאי במה שהכלים העליונים מתגפרים ונצבעים. ואין איסור רק אם הכלי עושה מלאכה ולא במה שנעשה בו מלאכה. ואם כן אין איסור זה מעין מלאכה רק איסור גרידא. ושפיר נוכל לאסור אפילו לצורך המועד כמו שאסרו משקין שזבו ביום טוב אף שהוא אוכל נפש משום שהאיסור אינו מעין מלאכה. כן ברפואה לצורך המועד. אך ר' עקיבא בא ולימד כיון דאיסור גם במרפא אחרים והוא מעין מלאכה [כהא לדחוק כריסו של תינוק] וזה אין לאסור במועד לצורך המועד. ואין מחלקין איסור רפואה לומר שמרפא מותר ומתרפא אסור. ע"כ כיון שהוא דרבנן ואזלינן לקולא הכל מותר עיין ריש פרק ר' עקיבא. כן יש ליישב התוספתא: (ו) שוב נתיישבתי דבחול המועד כשעושה לצורך המועד לא שייך לגזור אטו שבת ויום טוב. כי ידוע כל המלאכות [לבד ממלאכת אומן וטרחת יתירה] מותרין לצורך המועד ובשבת ויום טוב אסורין. והיינו טעמא דכלי שנטמא ביום טוב מטבילין אותו ביום טוב אף לרבה דאמר הטעם שמא יעבירונו. דבהא ליכא למיגזר אטו שבת. דהכל יודעין מכשירין שאי אפשר לעשות מערב יום טוב מותר ביום טוב ולא בשבת. והכי נמי בחול המועד כשהוא לצורך המועד. ובאמירה לנכרי שפיר יש לגזור בחול המועד אטו שבת. שאם יהי' מותר בחול המועד על ידי גוי מה שאסור לעשות לישראל בעצמו יתירו גם בשבת כן. וכן גבי פירות הנושרין דבעצמותן אין שום איסור רק משום שהקשירה אסור בשבת. וגם ביום טוב הקשירה אסור. ואם יתירו ביום טוב יתירו גם בשבת. אבל ברפואה לצורך המועד דגזירה דשחיקת סמנים לא שייך בהו אטו שבת לא שייך לגזור בזה כנ"ל:

(ז) והנה כבוד תורתו שליט"א כתב ליישב קושיא זו דאפשר שהי' דברים אלו צריכין שימור באכילה ושת' ושינה כעין מי קארלסבאד והי' מבטלין שמחת יום טוב ועל כן אסרו להם הראשונים. ודברי טעם הן. אך שדן באפשר. ומאחר שכבוד תורתו פתח לן פתחא לדון באפשר. אף אני יכול לומר דאפשר שדברים אלו לא הי' מראים רפואתם תיכף בשעת השתי'. רק אחר כך כעין מי מארינבאד שבשעת שתייתן יחלו יותר מחמת הנערווין. אך אחר כך כשיניחו הנערווין אז נראה הרפואה והי' שתיית דברים אלו שלא לצורך המועד ואסרו הראשונים. ור' עקיבא לימד דמכל מקום משום רפואה מותר כעין שהתירו משום פסידא אף שלא לצורך המועד. וזה אסור ביום טוב. וגם לשון השלחן ערוך יכול להתפרש כל רפואה מותר במועד אף שאינו לצורך המועד:

(ח) אשר יישב כבוד תורתו שליט"א מה שהשגתי [בסי' הקודם אות ג'] על הרב מלאדי ז"ל שתירץ דברי הר"ן משום דאכילה ושת' אי אפשר על ידי נכרי ודומה לגונח בתירוץ הא' של הר"ן פרק חבית. והקשיתי הלא הנכרי יכול לשפוך לתוך גרונו. וכתב כבוד תורתו דמכל מקום הרפואה על ידי בליעה וזה עושה בעצמו עד כאן דבריו. הלא הקושיא על הר"ן בהא דחושש בשינוי לא יגמע בהם את החומץ [שכתב שאם הי' חולה גמור הי' מותר] ושם בגמרא שאין איסור

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ח

2

הלכה א

נהרות המושכין מן האגמים מותר להשקות מהן בית השלהין במועד והוא שלא פסקו, וכן הבריכות שאמת המים עוברת ביניהן מותר להשקות מהן, וכן בריכה שנשטפה מבית השלהין ועדיין היא נוטפת מותר להשקות ממנה בית השלהין אחרת, והוא שלא פסק המעין המשקה בית השלהין העליונה.

הלכה ב

ערוגה שחציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה ממקום נמוך להשקות מקום גבוה מפני שהוא טורח גדול, ומותר לדלות מים להשקות הירקות כדי לאכלן במועד, ואם בשביל ליפותן אסור.

הלכה ג

אין עושין עוגיות בעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים, ואם היו עשויות ונתקלקלו הרי זה מתקנם במועד, וכן אמת המים שנתקלקלה מתקנין אותה במועד, כיצד היתה עמוקה טפח חופר בה עד ששה, היתה עמוקה טפחים מעמיקה עד שבעה, ומושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה, ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה ומרביצין את השדה במועד, שכל הדברים האלו אין בהן טורח יתר. +/השגת הראב"ד/ ומושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה כל השדה. א"א משנת ראב"י אני רואה בכאן דראב"י הוא דאמר שלא ישקה כל השדה והוא אמר נמי זרעים שלא שתו קודם המועד לא ישקה אותם במועד וחכמים מתירין בזה ובזה (מר"ק ו) בין באילן בין בזרעים והכי איתא בירושלמי (שם) /מועד קטן/ פ"א ה"ג, וזה המחבר תופס דברי ראב"י ולא ידעתי מי עשאו מכריע על דברי חכמים ואם יאמר רב יהודה הכריע דמפרש לדעת ראב"י הלא רבא למד היתר מדברי חכמים, ואם יאמר הלא הקשו על רבא מגריד ועמדה הקושיא לפי שלא נחלקו בגריד ודמו חתרביצא לשדה גריד שהוא אסור להשקותו א"כ למה אמר שמרביצין את השדה במועד, וסוף דבר כל הדברים צריכין תקון גדול. +

הלכה ד

זרעים שלא שתו מלפני המועד לא יִשְׁקוּ במועד מפני שהן צריכין מים רבים ויבא לידי טורח יתר, ומותר להסב את הנהר ממקום למקום ולפתוח נהר שנשטתם, בורות שיחין ומערות של יחיד אם היה צריך להם חוטטין אותן ושפין את סדקיהן אבל אין חופרין אותן לכתחילה, וכונסים לתוכן מים אע"פ שאינו צריך להן, ועושין נברכת במועד. +/השגת הראב"ד/ זרעים שלא שתו. א"א הברייתא (מר"ק ו) שונה את זה על זרעים שלא שתו לפני המועד והוא שונה אותו על כל השדה של אילנות ואולי מדעתו למד מזה לזה. /השגת הראב"ד/ ועושין נברכת במועד. א"א לא נמלט מן הטעות שטועין בו רבים שהם סוברים נברכת כמו עוגיות וטעו טעיות גדולות ידועות לכל מבין וכי אינה אלא מענין חפירת הקבר וכן אמרו בירושלמי (מר"ק פ"א ה"ו) נברכת זו הבקיע וכן כל שהוא נושב נקרא בקיע והוא החפירה שאנו עושין עכשיו למת והם היו עושין אותם לקבר שעה עד שיחפרו לו כוך או בנין נאה ואותו הבקיע עושין במועד עד לאחר המועד שיעשה לו כוך או קבר לפי כבודו. +

הלכה ה

עכברים שהן מפסידין את האילנות צדין אותן במועד, בשדה האילן צד כדרכו, כיצד חופר ותולה המצודה, ואם היתה שדה הלבן סמוכה לשדה האילן צדין אותן בשדה הלבן בשינוי כדי שלא יכנסו לשדה האילן ויחריבוה, וכיצד צד בשינוי נועץ שפוד בארץ ומכה בקורדום ואחר כך מנתקו ונמצא מקומו גומה.

הלכה ו

כותל גנה שנפל בונה מעשה הדיוט או גודר אותו בִּבְקָנִים וגומא וכיוצא בהן, וכן אם עשה מעקה לגג בונה אותו מעשה הדיוט, גִּבְלֵי כוֹתֵל חָצֵר שֶׁנֶּפֶל בּוֹנֶהוּ כְּדָרְכּוֹ, ואם היה גוהה סותרו מפני הסכנה ובונהו בִּבְדָרְכּוֹ.

הלכה ז

בונה אדם אצטבה לישיב או לישן עליה, הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו הִתְקַנְּנוּ בְּמוֹעֵד כְּדָרְכּוֹ בֵּין שֶׁל בְּרוֹז בֵּין שֶׁל עֵץ, שֶׁזֶה הַפֶּסֶד גָּדוֹל הוּא שֶׁאֵם יֵינֵחַ הַפֶּתַח פְּתוּחַ וּדְלָתוֹת שְׁבוּרוֹת נִמְצָא מֵאֲבָד כֹּל מֵה שְׁבִיבִית, וְכִבְר בְּאֶרְצוֹ שֶׁכֵּל שֵׁשׁ בּו הַפֶּסֶד אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁינוּי.

הלכה ח

אין חופרין קבר להיותו מוכן למת שימות ואין בונין אותו, אבל אם היה עשוי הרי זה מתקנו במועד, כיצד מוסיף במדתו או מקצר במדתו כדי שיהיה נכון לעת שיקבר בו. +/השגת הראב"ד/ אין חופרין קבר להיותו מוכן למת. א"א גם זה טעות גדולה וקודם שימות המת למה מתקנין אותו כלל אלא הכל משימות המת. +

הלכה ט

אין מפנין את המת בִּבְרֵי וְאֵת הַעֲצָמוֹת מִקֶּבֶר לִקְבֵר לֹא מִמְּכּוּבָד לְבָזוּי וְלֹא מִבָּזוּי לְמְכּוּבָד, וְאִסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְעוֹלָם בְּשֵׂאֵר הַיָּמִים אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה מִפְּנֵהוּ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ מִפְּנֵהוּ בְּשֵׂאֵר הַיָּמִים אִפְּלוּ מִמְּכּוּבָד לְבָזוּי.

הלכה י

אין מתלעין את האילנות ולא מזהמין את הנטיעות ולא מגזמין, אבל סכין את האילנות ואת הפירות שבהן בשמן ועוקרין את הַפֶּשֶׁתָּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְחַפּוֹף בָּהּ בְּמוֹעֵד, וְקוֹצְרִין אֶת הַכֶּשֶׂת מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהִטְלִיחַ לְשֹׁכֵר בְּמוֹעֵד וְכֵן כֹּל כִּיּוֹצֵא בָּהּ.

הלכה יא

אין מכניסין את הצאן לדיר כדי שיזבלו את הקרקע, שהרי הוא מדייר שדהו במועד, ואם באו מאליהן מותר, ואין מסייעין אותן ואין מוסרין להן שומר לנער את צאנם, היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מסייעין אותן ושוכרין שומר לנער הצאן ממקום למקום כדי שיזבלו כל השדה, הִתְקַן לְשִׁבְחָצֵר מִסְלָקִין אוֹתוֹ לְצַדְדֵינָהּ, ואם נעשית חצר כרפת בקר מוציאין אותו לאשפה.

הלכה יב

המשוה פני הקרקע אם נתכוון לתקן מקום שיעמיד בו כרי של תבואה או שידוש בו מותר, ואם נתכוון לעבודת הארץ אסור, וכן המלקט עצים מתוך שדהו אם לצורך העצים מותר ואם לתקן הקרקע אסור, וכן הפותק מים לגנה אם נתכוון שיכנסו הדגים מותר ואם להשקות הארץ אסור, וכן הַקּוֹצֵץ חֲרִיטוֹת מִן הַדְּקָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַאֲכִיל לְבַהֲמָה מִתּוֹךְ וְאִם נִתְכַּוֵּן לְעִבּוּדֵת הָאֵילָן אִסוּר, וּמִמְעִשָׂיו יוֹכֵר לֹא זֶה דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

- יותר וכ"ש כשהיתה חפורה ונסתמה עד טפח אבל מלשון הגמרא דקאמר ומתקנין את המקולקלת משמע דוקא לתקן המקולקל מותר אבל לחפור מחדש אסור בכל גווני [מ"א] וכן [ז] משמע מכמה פוסקים:
- (כד) עד ששה** - דזהו שיעור אמת המים וצריך לצמצם השיעור לא יותר [ח] ולא פחות דזהו שיעור אמת המים שיעברו בה המים שפיר וכן ברוחב האמה [ט] דבעי ששה טפחים. ואפילו היתה אמה זו עמוקה יותר משה טפחים קודם שנתקלקלה אינו רשאי לתקן בה עכשיו אלא עד ששה טפחים בלבד [ריטב"א]:
- (כה) עד שבעה** - שזהו ג"כ הוספה בחפירה חמשה טפחים. ואם היתה עמוקה שלשה אפשר דאסור לחפור עד שמנה דטרחה יתירא היא להשליך העפר לחוץ מעומק האמה [מ"א] ונכון להחמיר בזה דבמאי דהקיל השו"ע עד שבעה ג"כ [כ] יש מהפוסקים שמחמירין בזה:
- (כו) מושכין את המים וכו'** - פי' [כא] שעושין סביב האילן חפירות למלאות אותן מים ותו אין בזה טורח הרבה [כב] לעשות חריץ שימשכו בו המים מאילן לאילן:
- (כז) ובלבד שלא ישקה וכו'** - דאף [כג] אם לא ישקה כולה ליכא פסידא לאילנות דאף שע"י ההשקאה יהיה [כד] הרוחה לאילנות לא שרינן טרחא רבה בשביל הרוחה:
- (כח) את כולה** - שכיון שהיתה לחה במים מקודם [כה] אין בה טורח יותר ע"י ההשקאה:
- (כט) כדי שיכנסו בה מים וכו'** - דהוי כמזבל שדה במועד וכנ"ל:
- (ל) כדי לאוכלן במועד** - עיין בבית מאיר שדעתו דאינו אסור רק אם כונתו כדי להשאיר כל הדגים אלאחר המועד אבל אם כונתו כדי לאכול מהן אפי' אין דעתו כדי לאכול כולן שפיר דמי אולם מביאור הגר"א דמדמה זה להא דתנן בדף י"ג ע"ב הדשושות עושין בצנעא לצורך המועד ושם הלא כתב המחבר לעיל בסימן תקל"ג ס"א שלא יערים לטחון יותר בכונה [אכן דין הערמה גופא לאו מלתא ברירה היא לאיסור עי"ש] ועיין בפמ"ג שמסתפק ג"כ בזה:
- (לא) כגון שפותח למעלה מקום וכו'** - דאף על פי [כו] שכונתו לדגים בעינן שיהיו מעשיו ניכרים לכך יש לפתוח שני פתחים הא חד פתח אף על פי שכונתו לדגים אסור כיון שאין מעשיו ניכרין [כז] ומתחזי כמו שמכוין להשקותה וכתב הריטב"א בחידושו דכ"ז רק לענין איסור לכתחלה אבל בדיעבד לא קנסינן ליה אם הוא אומר שדעתו להיתר וכן הדין לענין סעיף ט"ת וי"ד וי"א:
- (לב) ולמטה מקום שיצאו** - דהיינו שעושה שם [כח] חור קטן שיזובו המים משם וישארו הדגים ניצודין מאליהן [כט] ואע"פ שממילא השדה שותה מהמים שרי דדבר שאין מתכוין הוא:
- (לג) כגון שמשוה כולה** - שיותר צריך קרקע שוה לדוש מלחרוש והרבה [ל] ראשונים ס"ל להיפוך וע"כ תרווייהו אסירי [ב"ח] וכן משמע מביאור הגר"א שיש לחוש לדברי אלו ראשונים ואפשר דגם הוא מודה להב"ח דתרווייהו אסירי]:
- (לד) ואם ניכר שמכוין בשביל הענפים וכו'** - ובכל הדברים האלו וכי"ב [לא] תרתי בעינן שיהא כונתו להיתר ומעשיו יהיו מוכיחין וניכרין שלדעת צורך ההיתר הוא עושה כמו שכתבנו אבל אם כונתו לאיסור אע"פ שמעשיו מוכיחין שלצורך ההיתר הוא עושה וכן אם כונתו לענין היתר ואין מעשיו מוכיחין עליו אסור:
- (לה) אין מתליעין וכו'** - שנוטל התולעין שנפלו באילנות אע"פ שנפסד האילן אסור [לב] דטרחה יתירא הוא:
- (לו) ולא מזהמין** - כשנשרה קצת קליפתו מדביקין שם זבל שלא ימות ואיסורו ג"כ משום טרחא יתירא:
- (לז) בשמן** - דהיינו שקטעו נופו קודם המועד כדי שיוציא נופות הרבה סביב מקום הקטיעה מותר לסוכו בשמן במקום הקטיעה כדי שלא ימות וכן הפירות מותר לסוך בשמן כדי שלא יפסדו [לג] דכל זה לא הוי טרחא יתירא ושרי:
- (לח) אישות** - הוא [לד] שרץ קטן שאין לו עינים ודרכו לחפור בפנים הקרקע וכאשר ימצא בשדה יקלקל האילנות ע"י חפירותיו:
- (לט) אין צדין אותן אלא וכו'** - דלא מפסיד [לה] כולי האי בשדה לבן:
- (מ) וי"א וכו'** - עיין בבה"ל:
- (מא) צאן לדיר** - היינו שמכניסין בהמות לשדה ושוכבות שם בלילה וכל הלילה מטיילות הבהמות ממקום למקום עד שמזדבלת כל השדה:
- (מב) לזבל השדה** - אע"פ שאינו בידים מפני [לו] שנראה כמזבל בעצמו והמזבל הוא [לז] תולדה דחורש מפני שמיפה את הקרקע לזרוע בה:
- (מג) אפילו אם מחזיק לו טובה** - ר"ל אפילו בשבת גופא:
- (מד) וביו"ט יכול וכו'** - ר"ל לאחר יו"ט דמזונות [לת] לא מיחזי כשכר ממש. [ומ"מ היינו דוקא [לט] בזה דאינה מלאכה גמורה אבל עכו"מ העושה מלאכה גמורה ביו"ט בשביל ישראל אסור [מ] ליתן לו שכר מזונו דמראה שהיה ניחא ליה במלאכתו שעשה בשבילן] וה"ה דיכול [מא] ליתן לו מזונות ביו"ט גופא:
- (מה) ובלבד שלא יתן לו שכר אחר** - דכשיתן לו [מב] ידעו שעשה מדעת ישראל ויסברו ששכרו לעשות מלאכה לימים:
- (מו) ובלבד שלא יזכירנו** - ר"ל [מג] שלא יאמר לעכו"מ עשה ואתן לך שכר לאחר המועד דכל שאין עושה אין אומר לעכו"מ לעשות כדלקמן בסימן תקמ"ג ס"א:
- (מז) ולא ימסור לו שומר וכו'** - מפני שנראה כאלו שכרו לעכו"מ מתחלה לשם זה [לבוש]:
- (מח) בחוה"מ** - אבל בשבת וי"ט אסור אפילו בשכיר שנה [מד] וכן למסור לו שומר אסור בשבת וי"ט:

מגן אברהם סימן תקלג

9

א (פמ"ג) אפי' כיון מלאכתו - דבצורך אכיל' לא גזרו כיון מלאכתו:

ב (פמ"ג) לא יערים - נ"ל דאם הערים מותר לאכלו עסי' תק"ג ס"ג:

ג (פמ"ג) (מחה"ש) או שכר ישן - דעת הרמב"ם דאעפ"י שיש לו ישן מערים ושותה מן החדש שאין הערמה זו ניכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל והקשו המפרשים עליו עבב"י ונ"ל דס"ל להרמב"ם מדפריך סתמא דתלמודא בפ' תולין מזה ומשני הכא לא מוכחא מילת' ופי' רש"י שאין הכל יודעים שיש לו ישן ע"ש ש"מ דהלכתא הכי כנ"ל ברור וכ"מ סימן שלה ס"ג ע"ש מ"ש ובגמרא:

ד (פמ"ג) וה"ה בשכר - ובחסים ובכל דבר:

ה (פמ"ג) (מחה"ש) מותר לעקור - וכתב ר"ו דאינו יכול לעקור אלא כדי מה שצריך אבל המ"מ פי' שפשתן צריך לנוי הנשים לחוף בו הפנים ולפי שאין דרך הפשתן לעקרו לחצאין התירו לעקרו כלו כיון שצריך למקצת עכ"ל ב"י ונ"ל דלא כיון יפה דאף המ"מ מודה דאינו יכול לעקור אלא מה שצריך דלא עדיף מדבר שהוא צורך אכילה אלא כונתו שהנשים א"צ לכל הגבעול אלא לזרע הפשתן וה"א שלא יעקור אלא יקצור ראש העליון קמ"ל דשרי לעקור כולו וכ"מ בר"ן כנ"ל ברור:

ו (פמ"ג) (מחה"ש) אסור ללקטן - אפי' אין נמצאים אחר המועד דמלאכה גמורה אינה מותרת אלא בדבר האבד ועבורי רווחא לא מקרי פסידא (ר"ן) וש"ג וכ"מ בטור אבל לקנות מותר כמ"ש סי' תקל"ט ס"ה:

ז (פמ"ג) (מחה"ש) שהרי אפשר - אע"פ שמולח הרבה יותר מהצריך הרי יכול לומר על כל א' בשעת הבאה ומליחה זה נסחוט וכן כשמולח חבירו דהערמה כי האי שרי אפי' ב"ט (כמ"ש ס"ס ת"ק) כ"ש בח"ה (ר"ן) וקשה מ"ש מקמח דאסור לטחון שלא לצורך כמ"ש ס"א וי"ל דשאני צידה דכל פעם י"ל שימצא דג משובח יותר משא"כ בקמח ומה שמותר למלוח ע"י הערמה היינו משום דאין עיבוד באוכלין וכ"כ המרדכי בהדיא:

ח (פמ"ג) ומותר לצודן - ואפי' נהגו שלא לצוד רשאין לחזור ממנהגם מפני שממעטים משמחת י"ט (רש"ג פ"ד ופסחים כ"ה):

ט (פמ"ג) אומניהם - דוקא האומנים שעושים הרבה ביחד ונראה כעושה לצורך חול לכן עושין בצנעה:

י (פמ"ג) (מחה"ש) חיות ועופות - כוונת רמ"א לאשמעי' דדגים שרי כמ"ש ס"ד בשם המרדכי ומ"מ צ"ע מנ"ל הא דברי המרדכי מיירי במי שאינו אומן כדאי' בגמרא שהביא אבל הרב"י שפסק כהרמב"ם דדוקא אומן אסור לפי שעושה הרבה ביחד א"כ אף בדגים אסור בפרהסיא: ונ"ל דמי שיש לו בריכה גדולה אסור לחפור בח"ה שיזובו המים כדי שיצודו הדגים דמוכחא מילתא טפי שהוא צורך חול וכ"מ בגמ' ספ"ק דמ"ק דלא שרי ליה רבא אלא למיצד אחר שחפרו העכו"ם משמע דלכתחלה אסור לעשות כן אם הוא של ישראל וצ"ע די"ל דמעשה כן הי' ועמ"ש סי' תקל"ז ס"ח:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תקלג

(5)

סעיף א

תנו רבנן [מועד קטן י"ב:] טוחנין במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם טחן לצורך המועד והותיר גם לאחר המועד מותר קוצצין עצים במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קצץ והותיר מותר מטילין שכר במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם הטיל והותיר מותר ובלבד שלא יערים:

סעיף ב

ונלע"ד דה"פ דהנה דבר האבד שהתירו במועד זהו דווקא כשלא כיון מלאכתו במועד כלומר שלא היה יכול לתקן קודם המועד אבל אם כיון מלאכתו במועד שהיה יכול לעשותה מקודם אסור כמו שיתבאר בסי' תקל"ח וקמ"ל דבענייני אכילה ושתייה אינו כן דאפילו כיון הטחינה במועד שהיה יכול לעשותה קודם מותר וזהו שכתבו הטור והש"ע אפילו כיון מלאכתו במועד ושלא לצורך המועד אסור אפילו במידי דאכילה ושתייה אא"כ טחן והותיר ואח"כ קמ"ל דאפילו קציצת עצים שאינן לאכילה כיון שבהן מתקנין האוכלין ג"כ מותר לצורך המועד אפילו כיון מלאכתו במועד ואח"כ קמ"ל דאפילו הטלת שכר של תמרים או של שעורים שיש בזה טירחא רבה ודרך להכניס לזמן רב מ"מ כיון דהוא לשתייה מותר אפילו כיון מלאכתו במועד:

סעיף ג

וכתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף א' ומיהו א"צ לצמצם אלא עושה בהרווחה ואם יותיר יותיר אבל לא יערים לטחון או לעשות שכר יותר בכוונה או אם יש לו קמח או שכר ישן לא יערים לעשות אחר ויאמר מזה אני רוצה אבל אם יש לו לחם מותר לטחון לפת דפת חמה עדיף וה"ה בשכר אם החדש עדיף בלא הערמה שרי עכ"ל ואם הערים מותר לאוכלו ולשתותו [מג"א סק"ב] דאין להחמיר בהערמה כל כך שהרי אפילו ביו"ט יש שמותר בהערמה כמ"ש בסי' תק"ג וכ"ש בחול המועד אבל בלא הערמה כשעשה אחד מכל אלו שלא לצורך המועד אסור גם בדיעבד ואין לשאול דא"כ אין אצלנו כל בעלי הריחים טוחנין במועד וכן כל עושי שכר ד"ל דזהו מדיני מסחור שיתבאר בסי' תקל"ט וכל שיש הפסד מכיסו מותר כמ"ש שם ואצלנו הוי הפסד מכיסו שהרי משלם שכירות בעד הריחים ומחזיק אנשים בשכירות ומשלם בעד כל יום והגמ' מיירי בטחינה ושכר שכל אחד עושה לעצמו:

סעיף ד

ודע שהרמב"ם בפ"ז [הל' ח'] כתב שאע"פ שיש לו ישן מערים ושונה מן החדש שאין הערמה זו ניכרת לרואה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל והקשו עליו הראב"ד ושאר פוסקים שהרי בגמ' שם יש פלוגתא בזה והמתיר הוא יחיד ע"ש ויש מי שתירץ דדווקא בהערמה זו מתיר והיינו לשתות מן החדש אבל בהערמה גמורה לעשות לצורך חול ויאמר לצורך המועד אני עושה אסור והפלוגתא היא בכה"ג [ב"ח] ועם כי יש סברא לחלק בכך אבל הא הש"ס מדמי להו להדדי ויש מי שתירץ משום דבשבת [קל"ט]: פריך מברייתא דמערימין על מי שאומר שם שאסור להערים ומתיר מפני שאין הערמה זו ניכרת ע"ש אלמא דכן הלכה [מג"א סק"ג] ואני אומר דגם בסוגיא על מקומה אתי שפיר שהרי הש"ס הביא שם שני ברייתות דבאחת שנינו סתם דמותר להערים ובאחת דאסור להערים ומתיר דהוה פלוגתא דתנאי ע"ש ונמצא דברייתא המתרת סתמה כדברי היחיד שאומר מערימין והברייתא האוסרת סתמה כדברי האוסרין וכיון שיש ברייתות מוחלקות הולכין בדרבנן להקל ועוד דכיון שאפילו לגבי שבת קי"ל לעיל בסי' ש"ג דמערימין לפרוף על האגוז כדי להוציאו בשבת לכרמלית כ"ש שמערימין בחול המועד באיסור דרבנן ולענ"ד מזה הוי ראייה ברורה להרמב"ם [גם דעת המג"א שם לפסוק כהרמב"ם וכ"כ הא"ר סק"ב ע"ש]:

סעיף ה

ואפילו לעשות מלאכה בשביל לכסות בהם דבר מאכל ג"כ מותר בחול המועד כדאמרינן שם רב יהודה שרי למיעקר כיתנא והיינו לעקור פשתן כדי לכסות בו האוכלים לפירש"י [ד"ה לחפיפה] והרמב"ם מפרש שזהו לנשים לנוי לחוף בו הפנים ואע"פ שלזה א"צ לכל הגבעול אלא להזרע מ"מ מותר לעקרו כולו בשביל הזרע דא"א בעניין אחר וכן למדנו מדבריו דגם בשביל קישוט מותר לעשות מלאכה בחול המועד וכן התיר לעקור כשות להשימו בשכר לצורך המועד ואיני יודע הרבותא בזה והתיר לעקור שומשמים בחול המועד אע"פ שרובם אינם ראויים לאכילה עד שיתייבשו ובתוך כך יעבור המועד מ"מ יש בהם מקצת גרעינים שנתייבשו וראויים לאכול מיד ובשביל הגרעינים המעטים יכול לעקור כל הקלח:

סעיף ו

וכן פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הדחק מותר ללקטן כדי לאכלן ולא אמרינן שאין דרך בני אדם לאכול כן מפני שיש כמה שאוכלין כן ולא עוד אלא אם לקטן ואכלן והותיר וחושש שמא יתליעו אם לא יכבשם להוציא ליחה מהם כדרך פירות שאינן מבושלים כל צרכם מותר לכבשן אבל אסור ללקטם תחלה כדי לכבשן על לאחר יו"ט דמלאכה גמורה לא הותרה על לאחר המועד אפילו אם לא ישיג זה לאחר המועד אבל לקנותם ולכבשם מותר אם לא ישיגם לאחר המועד כיון שאין כאן מלאכה גמורה:

סעיף ז

וכן צד אדם דגים בחול המועד כל מה שיכול לצוד ומולח הכל בחול המועד מפני שאפשר שיאכל מהם במועד ואע"ג דצריכים לשהות בהמלח כמה ימים אך אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו יהיו ראויים בחול המועד לאכילה ואע"פ שצד לכתחלה יותר ממה שצריך לחול המועד ובטחינה אסרנו בכה"ג לא דמי צידה לטחינה דאין הדגים שוים זל"ז וצריך להרבה כדי שיוכל לברור איזו שירצה לחול המועד והמליחה מותר בכלן מפני שאין זה מלאכה גמורה מפני שאין עיבוד באוכלין [מג"א סק"ז] ומותר לצודן אפילו בפרהסיא מפני שניכר לכל שנצרך דגים לחול המועד ואפילו נהגו שלא לצוד רשאים לחזור ממנהגם מפני שממעטים בשמחת יו"ט [שם סק"ח] אבל כל המלאכות שעושים לצורך

המועד אם עושה אותן בעה"ב בשבילו רשאי לעשות אפילו בפרהסיא ואם אומנים עושים יעשו בצינעא כיצד הציידים של חיות ועופות והטוחנין והבוצרין למכור בשוק דאם יעשו בפרהסיא הוה חילול מועד אך דגים הכל יודעים שנצרך דגים לכל העיר ליר"ט ואין בזה חילול ויש שחושש גם בדגים [שם סק"י] ולענ"ד נראה דהכל מודים בדגים [וזהו כוונת הרמ"א בסעיף ה'] אמנם לחפור הבריכה שיזובו המים וישארו הדגים זהו וודאי אסור [שם] דאין עושים כן לצורך יר"ט בלבד וכן לחלוב בהמות אפילו הרבה שהכל רואין שאינן צורך יר"ט מותר שזהו דבר האבד דאם לא יחלבום תתקלקל החלב בתוכן ועוד מפני צער בעלי חיים שהרי מטעם זה התירו לומר לא"י לחלוב בשבת:

6